

Futbol Kulüplerinin Amblem-Logolarında Yer Alan Somut ve Somut Olmayan Kültür Varlıkları

Mustafa KINIK

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Grafik Bölümü, Konya, Türkiye,
mklinik@erbakan.edu.tr

Muzaffer YILMAZ

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi Resim Bölümü, Konya, Türkiye,
emuzafferyilmaz@gmail.com

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 05.10.2023
Kabul: 08.12.2023
Yayın: 29.12.2023

Anahtar Kelimeler:

Kültür Varlığı,
Grafik,
Sanat Tarihi,
Futbol.

Futbol Kulüplerinin Amblem-Logolarında Yer Alan Somut ve Somut Olmayan Kültür Varlıkları adlı makalede; 2020-2021 sezonu itibarıyla, Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) erkekler Süper, 1. 2. ve 3. liglerinde yer alan takımların amblem ve logolarında yer alan somut ve somut olmayan kültür varlıkları ele alınmıştır. Buna göre ilgili liglerde mücadele eden takımların tamamı incelenmiş ve toplam otuz bir adet spor kulübünün amblem-logolarına makalede yer verilmiştir. Spor kulüplerinin amblem-logoları üzerine yapılan tespit ve değerlendirmelerde hem grafik tasarım hem de sanat tarihi disiplinlerinden istifade edilmiştir. Amblem-logolar tasarım açısından tanımlandıktan sonra, amblem-logolarda yer alan kültür varlıkları ve mitolojik unsurlar hakkında ayrıca bilgi verilmiş, değerlendirme kısmında ise tüm çalışmalar bütüncül bir bakış açısıyla ele alınarak kendi içerisinde bir karşılaştırılmaya tabi tutulmuştur. Yaklaşık bir yıllık bir araştırmanın ürünü olan bu çalışmada deskriptif bir metodoloji tercih edilmiştir. Bu araştırma ile spor kulüplerinin amblem-logolarının biçimlenmesinde kültür ve tarih olgularının belirleyici olduğunun gösterilmesi ve sosyolojik bir arka plana sahip olduğunun bu vesileyle vurgulanması, çalışmanın en önemli çıktılarından birini oluşturmaktadır. Çalışmanın bir diğer önemli çıktısı ise ticari bir kaygı merkezli tanınırlık özelinde, kültür varlıklarının spor kulüpleri tarafından tercih edildiğinin gösterilmesidir. Spor kulüplerinin aynı zamanda birer ticari kuruluş misyonları da olduğu düşünüldüğünde, kültür varlıklarının kentlerin sembelleri olmalarının yanında, spor kulüplerinin marka değerini de hizmet ettikleri de görülmektedir. Çalışmanın grafik sanatı ve sanat tarihi odaklı disiplinlerarası bir araştırma olduğu düşünüldüğünde, makalenin benzer konuda çalışma yapacaklara bir kaynak teşkil etmesinin bir temel hedef olarak amaçlandığını da ayrıca belirtmek gerekmektedir.

Tangible and Intangible Cultural Property in The Emblems-Logos of Football Clubs

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 05.10.2023
Accepted: 08.12.2023
Published: 29.12.2023

Keywords:

Cultural Heritage,
Graphics,
Art History,
Football.

In the article titled Tangible and Intangible Cultural Assets in the Emblems-Logos of Football Clubs; As of the 2020-2021 season, the tangible and intangible cultural assets in the emblems and logos of the teams in the men's Super, 1st, 2nd and 3rd leagues of the Turkish Football Federation (TFF) are discussed. Accordingly, all of the teams competing in the relevant leagues were examined and the emblem-logos of a total of thirty-one sports clubs were included in the article. Both graphic design and art history disciplines were used in the determinations and evaluations made on the emblem-logos of sports clubs. After the emblem-logos were defined in terms of design, information was given about the cultural assets and mythological elements in the emblem-logos, and in the evaluation part, all studies were handled from a holistic perspective and subjected to a comparison within themselves. One of the most important outputs of this study is to show that the phenomena of culture and history are determinant in the shaping of the emblems-logos of sports clubs and to emphasise that they have a sociological background. Considering that sports clubs also have the mission of a commercial organisation, it is seen that cultural assets not only serve as symbols of cities, but also serve the brand value of sports clubs. Considering that the study is an interdisciplinary research focused on graphic art and art history, it should also be noted that this article is intended as a resource for those who will work on a similar subject.

Atıf/Citation: Yılmaz, M., Kınık, M., (2023). Futbol Kulüplerinin Amblem-Logolarında Yer Alan Somut ve Somut Olmayan Kültür Varlıkları, *Konya Sanat Dergisi*, 6, 150-166.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Bu çalışma, sosyal bilimler alanında güzel sanatlar ve sanat tarihi merkezli, deskriptif bir araştırmadır. Buna istinaden kataloglamaya ve gruplandırarak değerlendirmeye dayalı bir temel anlayışa sahiptir. Çalışmanın cevap aradığı iki temel sorusu bulunmaktadır: Belirli bir sınırlama dâhilinde ele alınan spor kulüplerinin, amblem ve logoları ile kültür varlıkları arasında bir bağlantı var mıdır? Varsa bu bağlantının kent özelinde coğrafya ile bir ilişkisi var mıdır? Buna ilave olarak amblem-logo ve kültür varlığı ilişkisinde, hermenötik bir değerlendirmeye makalede yer verilmemiştir. Örneğin; bir spor amblem-logoda yer alan stilize edilmiş bir motifin stilize edilme gerekçesiyle değil, onun o amblem-logoda kullanılma/tercih edilme durumu ile ilgilenilmiştir.

2020-2021 futbol sezonunda, Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) erkekler Süper, 1. 2. ve 3. liglerinde yer alan takımların amblem ve logolarında yer alan somut ve somut olmayan kültür varlıklarının ele alındığı bu makalede, toplam otuz bir adet kulüp ele alınarak incelenmiştir. Bu çalışmada spor kulüplerinin seçilmesi, onların kentlerinin en önemli kurumsal organizasyonlarından biri olmaları ve makalede iddia edilen ilişkiye sahip olduklarının düşünülmesidir. Makalede yer verilen spor kulüplerinin amblem-logoları hem grafik hem de sanat tarihi disiplinleri merkezli olarak incelenmiştir. Makale genel hatlarıyla sekiz bölümden oluşmaktadır. Girişin ardından önce futbol olgusundan kısaca bahsedilmiş, ardından marka ve görsel kimlik, sembol, arma, amblem ve logo kavramları üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Bu ayrıntılı izahatın akabinde spor kulüplerinin amblem ve logoları önce grafiksel açıdan daha sonra ise yer verdikleri kültür varlıkları özelinde ele alınarak incelenmiştir. Bu katalog kısmının ardından değerlendirme ve sonuç kısmında ise çalışmanın özgün değeri üzerinde durulmuştur.

Futbol Olgusu

İnsanoğlunun günümüzde “top” olarak adlandırdığımız yuvarlak cisimlerle oynama isteği çok eskilere dayanır. İlkel Afrika toplumlarında insan kuru kafalarının tekmelenmesiyle oynanan bir oyun olduğu bilinmektedir. Mısır mezarlar duvarlarında ayakla top oynayan insan figürlerine rastlanmaktadır. Dünyanın farklı müzelerinde 7,5 cm çapında deri ya da sık dokunmuş ketenden üretilip içi doldurulmuş topa benzeyen nesnelere bulunmaktadır. Çin Hükümdarı Huang-Ti döneminde askerlerin, yere dikilmiş iki mızrak arasından bir topu ayaklarıyla geçirmeye çalışarak çeviklik talimi yaptıkları bilinmektedir. Orta Asya Türklerinin kız ve erkeklerden kurulan takımlarla topa elle dokunulmadan ayak ve başla vurularak oynanan bir ayak topu oyunu olduğu ve Türk düşünür Kaşgarlı Mahmud’un yazdığı “Divan-ı Lügat-it Türk” isimli eserinde Türklerin Orta Asya’da “Tepük” adıyla andıkları bir ayak topu oyunu oynadıklarından bahseder. Tepük; içi hava doldurulmuş yuvarlak kuzu tulumundan yapılmış bir topa oynanan, belirli aralıklarla karşılıklı dikilmiş mızrakların arasından ayakla vurularak topu geçirip sayı kazanma esasına dayanan bir oyundur. Türklerin yüzyıllar boyunca oynadıkları, tepmek ve tekmelemek anlamına gelen “Tepük” adını verdikleri oyunun günümüz modern futboluyla büyük benzerlikler gösterdiği bilinmektedir (Akpınar, 1992: 7-8).

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren on birer kişiyle iki takımla bugünkü standartlardaki sahalarda her ülkenin oluşturduğu farklı seviyelerdeki Ulusal liglerde ve Uluslararası Organizasyonlarla gerçekleştirilen turnuvalarda oynanmaktadır. Ülkemizde TFF’na bağlı; Spor Toto Süper Lig, Spor Toto 1. Lig, Türkiye Futbol Federasyonu 2. Lig, Türkiye Futbol Federasyonu 3. Lig, U21 Ligi, A2 Ligi, PAF Ligi, Bölgesel Amatör Lig, Kadın Ligi, Amatör Lig, U16, U17 ve U19 Gelişim Ligleri, U19 Gelişim Bölgesel Liglerinde birçok kulüp amatör ve profesyonel olarak futbol faaliyetlerini sürdürmektedir.

Marka ve Görsel Kimlik Tasarımı

Marka; hepimizin bildiği üzere bir ürünün veya hizmetin, diğer ürün ve hizmetlerden ayrılmasını sağlayan sözcük, ad, sembol ve işaretler manzumesidir (Çam, 2006: 8). Bir ürüne, kuruma, kuruluşa ya da hizmet türüne bir kimlik kazandıran ve onu aynı sektörde hizmet veren diğer firmalardan ayıran işaret, sembol, simge, kelime ya da cümledir. Markalar, hedef kitlelerine çekici geleceğini düşündükleri değerler sistemini temsil eden birer “kişilik” yaratırlar (Ambrose ve Harris, 2010: 149).

Görsel kimlik, bir markayı temsil eden aynı sektörde hizmet veren rakip firmalardan farklılaştırmaya yarayan görsel öğeler topluluğudur. Hedef kitleyi oluşturan müşterilerin markayı tanımlarına yardımcı olan amblem, logo veya marka renkleri gibi görünür bileşenleri ifade eder. Görsel kimliği oluşturan işaret, simge ve renklerin etkili olması, markanın tanınır ve hatırlanır olmasını sağlar. Görsel kimlik; bir markanın giyindiği grafiksel bir elbise gibidir.

Görsel kimliği oluşturan önemli öğelerinden bir tanesi olan amblem; bir fikri, bir hareketi, bir inancı, bir birliği veya bunların biçimlendirdiği bir kurumu, kuruluşu simgeleyen formdur, biçimdir (Tepecik, 2002: 61). Sosyal, kültürel, ekonomik, sportif ya da kentsel bir özelliği yansıtan amblem, yalın ve anlaşılır şekilde tasarlanır. Amblem bir sosyal bireysellik simgesidir.

Diğer bir görsel kimlik elemanı olan logo; ait oldukları örgütü doğrudan ismiyle tanımlarlar ve bu isimler, söz konusu örgütün güçlü yönlerini veya anlayışlarını ifade edecek karakterler kullanarak yazılırlar (Ambrose ve Harris, 2010: 148). Futbol kulüplerinin kendilerini başka kulüplerden farklılaştıran ve onlara kolay tanınırlık sağlayan kurumsal kimliklerin içeriğinde maskot ve logolar da tasarlatırlar (Çamdereli ve Gürer, 2008: 135-168). Logolar, futbolun bu ticarileşmesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmış görsel kültüre sahip sembollerdir (Michailidis vd, 2014: 5). Futbol takımlarının görsel kimliğini öne çıkaran en hâkim öge, kuşkusuz kulüplere ait armalardır. Armalarda, çeşitli özgün çizim, figür, betim ve renksel düzenlemelerden oluşmuş estetik biçimleriyle, kulüplerin kurumsal öyküleri de özümsemiş olarak taraftarın ve izleyicinin görsel belleğine sunulur. Birer görsel şölen olan kulüp armaları, görsel belleğe kaydedilmeye ve gerektiğinde bellekten geri çağrılmaya elverişli donanımlarıyla armalar dünyasında ayrıcalıklı yer edinirler (Çamdereli ve Gürer, 2008: 136). Logo kullanımı, kulüpleri kolaylıkla tanımlayan temel araç olan simgelerle izleyicinin takımını her an yanında ve yakınında tutmak demektir. Görsel mesajın daha kolay iletilebilmesi ve iletişimin gerçekleşmesi için medyaya görsel haber olarak geçilen takımlar, çoğu kez logolarıyla birlikte verilir. Bu sayede, oyun içinde takımlar arasında yaşanan rekabet medya mecralarında sanki logoların mücadelesi olarak sürmektedir. Rekabet, karşılaşma öncesinde ve sonrasında logolara ve onlara yüklenen mesajlarla devam ettirilmektedir.

Sembol ya da simge; “duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, alem, remiz, rumuz, timsal” anlamındadır (Anonim, 1998: 1937). Semboller tasarlanırken hangi topluma mensup olursa olsun farklı sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyden bireylerin birbirine yakın ya da benzer şeyler algılamaları beklenir ve bu amaç doğrultusunda evrensel bir yaklaşımla üretilirler.

Kültürel ikonlar, toplumlara ait ortak sembollerdir ve önemli görülen fikirleri sembolize ederler. Semboller kültürden beslenirler (Holt, 2006: 17). Her çağda bir bildirişim aracı olan simgeler Türk tarihinde de önemli bir yere sahiptir. Örneğin; eski Türkler, Orta Asya’da, konar-göçer bir yaşam biçimi sürdürürken, hayvanlarının kaybolmasını ve başka sürülere karışan hayvanların bulunmasını kolaylaştırmak için sürülerindeki hayvanların sağrılarını kendilerine özgü bir biçimde damgalarlardı. Selçuklular ve Osmanlılar Devletlerinde ahiler, ahilik örgütünün bütünlüğü içinde yer alan her loncaya bir simge vermişlerdir

Arma; “Bir devletin, bir hanedanın veya bir şehrin simgesi olarak kabul edilmiş resim, harf veya şekil, ongun” anlamındadır (Mülayim, 1991: 382). Arma sosyal statünün ve otoritenin sembolüdür. Armalar üzerini yerleştirildikleri objelerin bir otoriteye ait veya bağlı olduğu fikrinin tanıtan şekillerdir. Genellikle armalar gerçek kişilerle ilgili ise de harf, şekil, resim ya da biçimlerden oluşan armalar, bir örgütü, bir kişiyi, bir grubu, bir aileyi, bir boyu, bir devleti, bir İl’i ya da bir topluluğu ifade edebilir. Güçlü ve soylu aileleri simgelemek amacıyla kullanılmaya başlanan armalar; özellikle savaş dönemlerinde kullanılmalarından dolayı üzerlerinde, silahlar, zırhlar ve miğferler gibi savaş içerikli görsel formlar, ülke ya da bölgeyi ifade eden yerel biçimler ve gücün ifadesi olan gerçek ya da gerçek üstü hayvanların kullanımıyla oluşturulan tasarımlardır.

KULÜP LOGOLARININ GRAFİKSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

TFF Süper Lig Takımları

Görsel 1. Türkiye Futbol Federasyonu süper lig takımları.

Büyükşehir Belediye Erzurumspor: “Arma” biçimli bir forma sahip olan logo kalın bir kontörle çevrelenmiştir. Tasarımın ana karakteri olan çift başlı kartal betisi tasarımın üst kenara asimetric olarak futbol topu imgesi armanın alt sivri kenarına yerleştirilmiştir. Tasarım yatay olarak ikiye bölünüp alt kısımda kalan parçanın arka planı dikey çizgilere düzenlenmiştir. Logo mavi ve beyaz renklerle çalışılmıştır. Logonun arka planı farklı tonlarda mavi renklerle, kartal imgesi beyaz, futbol topu mavi beyaz renklerde düzenlenmiştir. “BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ERZURUMSPOR” yazısı için sans serif bir font kullanılmıştır (Görsel 1a).

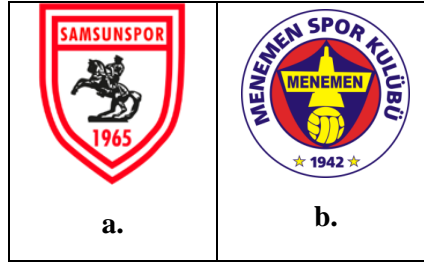
Fraport - Tav Antalyaspor: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Kırmızı bir çizgiyle çerçevesi çevrelenmiştir. Çalışmanın orta kısmında forma uygun olarak stilize edilmiş “A” ve “S” harfleri bulunmaktadır. Bu iki harfin ortasında bir minare illüstrasyonu, minarenin alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “1966” yazılıdır. Logonun dışında yer alan dairesel çerçeve ile merkezinde aynı formda kullanılan çerçeve arasında üst bölümde bu forma uygun olarak “ANTALYASPOR” yazılmıştır. Sans serif majiskül bir font tercih edilmiştir. Çalışma kırmızı ve beyaz renklerle hazırlanmıştır (Görsel 1b).

Helenex Yeni Malatyaspor: “Arma” biçimli bir forma sahiptir. Tasarımın üzerine dairesel bir ekleme yapılarak simetrik bir tasarım oluşturulmuştur. Siyah kalın bir kontörle çevrelenmiştir. Arka plandaki sarı zemin dikey üç adet siyah çubukla parçalanmıştır. Üst orta bölümünde bulunan dairesel formun içinde simetrik dalgalar, üç adet kayısı ve bir kale burcu imgesi bulunmaktadır. Logonun alt ve üst bölümünde zıt eğimlerde iki adet “MALATYA” yazısı bulunmaktadır. Her iki yazı için de sans serif majiskül bir font tercih edilmiştir (Görsel 1c).

Hes Kablo Kayserispor: “Rozet” biçimli bir forma sahiptir. Bu biçim, “kalkan” olarak da nitelendirilebilir. Genel görüntü üçe bölünmüştür. Alt orta kısımdan dikey yönde ikiye bölünerek oluşturulan biçim ve üstten yatay olarak kesilmiştir. Logonun etrafı ince gri bir kontörle çerçevesi çevrelenmiş, iç kısımda beyaz bir boşluk kullanılmıştır. Alt bölümde; sarı zeminde kırmızı “K” harfi ve diğer tarafta kırmızı zeminde sarı “S” harfi alt kısmında aynı şekilde 1966 tarihi kullanılarak kontrast tabanlı bir tasarım kurgulanmıştır. Kompozisyonun üst kısmına açık mavi zemin üzerinde koyu mavi bir dağ illüstrasyonu yerleştirilmiştir (Görsel 1d).

İttifak Holding Konyaspor: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Kalın yeşil bir çizgiyle çevrelenmiştir. Çalışmanın orta kısmında çift başlı kartal motifi, üstte “KONYASPOR” yazısı, altta iki taraftan kartalı çevreleyen buğday başağı görseli kullanılmıştır. Kartalın kuyruğunun altında kulübün kuruluş tarihi olan “1922” kullanılmıştır. Logoda sans serif bir font tercih edilmiş, kartal siyah diğer tüm elemanlar yeşil kullanılmıştır (Görsel 1e).

TFF 1. Lig Takımları

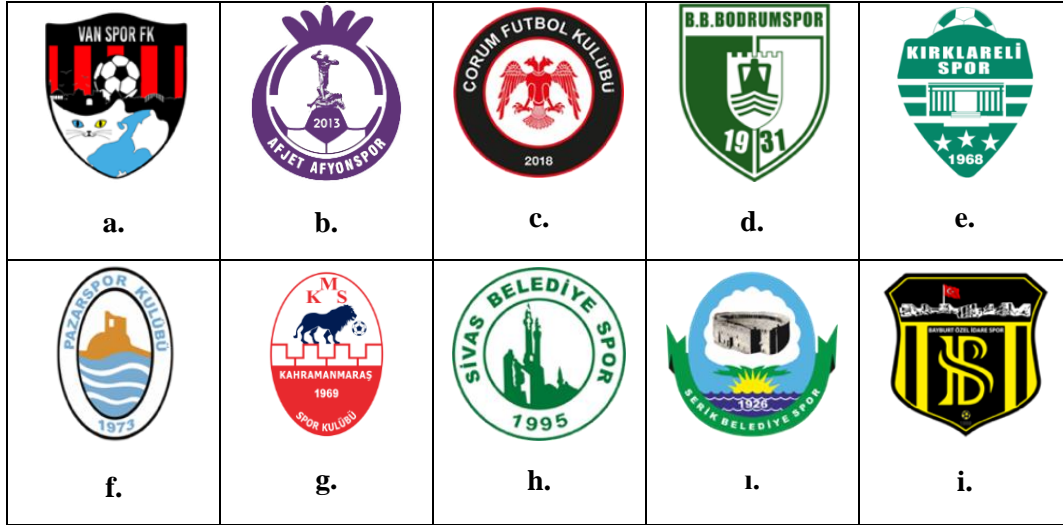

Görsel 2. Türkiye Futbol Federasyonu birinci lig takımları.

Samsunspor: “Rozet” ya da “kalkan” biçimli bir forma sahiptir. Logo kalın kırmızı bir kontörle çevrelenmiştir. İç içe simetrik ikinci bir kontör daha kullanılmıştır. Tasarımın orta kısmında şahlanmış at üzerinde Atatürk imgesi kullanılmıştır. Çalışmanın üst kısmında oluşturulan dikdörtgen alanın içinde “SAMSUN” ve görselin alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “1965” yazılıdır. Logoda sans serif majiskül bir font tercih edilmiştir. Çalışma kırmızı, beyaz ve siyah renklerle hazırlanmıştır (Görsel 2a).

Menemen Spor Kulübü: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Simetriktir. Lacivert bir çizgiyle çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir çember daha vardır. Bu iki çemberin içinde üst kısımda “MENEMEN SPOR KULÜBÜ” alt kısmında iki tane beş kollu yıldız arasında kulübün kuruluş tarihi olan “1942” yazılıdır. Çemberin içinde bir top imgesi ve üzerindeki dörtgen içinde “MENEMEN” yazısı bulunmaktadır. Sans serif majiskül bir font kullanılmış. Çalışmada lacivert, sarı ve kırmızı renkler tercih edilmiştir (Görsel 2b).

TFF 2. Lig Takımları

Görsel 3. Türkiye Futbol Federasyonu ikinci lig takımları.

Vanspor Futbol Kulübü: “Rozet” ya da “kalkan” biçimli bir formda tasarlanmıştır. Siyah bir çizgiyle çerçevelenmiştir. Logonun iç kısmında alt bölümde Van Gölü, Van silüeti, Van kedisi ve futbol topu imgeleri kullanılmıştır. Arka plan dikey çubuklarla parçalanmış, bu çubuklu bölümün üst kısmında “VAN SPOR FK” yazılmıştır. Sans serif bir font tercih edilmiştir. Arka planda siyah zemin üzerinde kırmızı çubuklar kullanılmıştır. Futbol topu siyah beyazdır. Van Gölü mavi, Van kedisi sarı ve mavi gözlü beyaz renkte illüstre edilmiştir. Asimetrik

kompozisyon tercih edilmiştir (Görsel 3a).

Afjet Afyonspor: Serbest formda çalışılmıştır. Üst kısımda stilize edilmiş haşhaş kapsülü, futbol topuyla manipüle edilmiştir. Bu düzenleme logonun altında bulunan hilal içine konumlandırılmıştır. Hilalin alt kısmında “AFJET AFYONSPOR” yazılmıştır. Logonun orta merkezinde iki adet asker figürü bulunmaktadır. Futbol topunun üzerinde “2013” yazılıdır. Sans serif majiskül bir font kullanılmış, tasarımda mor ve beyaz renkler kullanılmıştır (Görsel 3b).

Çorum Futbol Kulübü: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Kalın kırmızı bir çizgiyle çevrelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir çember daha vardır ve bu iki çemberin içi siyahtır. Bu iki çemberin içinde üst kısımda “ÇORUM FUTBOL KULÜBÜ” yazısı, alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “2018” yazılmıştır. Çalışmanın orta kısmında beyaz zemin üzerine kırmızı bir çift başlı kartal imgesi kullanılmıştır. Yazılar için sans serif bir font kullanılmış, tipografik düzenlemede majiskül tercih edilmiştir (Görsel 3c).

Bodrum Belediyesi Bodrumspor: “Kalkan” ya da “Rozet” biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın kırmızı bir çizgiyle çevrelenmiştir. Logo ortadan ikiye ayrılmış, negatif ve pozitif olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın merkezinde içinde ahşap gemi ve amfora olan üst kısmı kale burcu biçimli ikinci bir rozet daha bulunmaktadır. Çalışmanın üst kısmında oluşturulan dikdörtgenin içinde; “B. B. BODRUMSPOR”, alt kısmında negatif ve pozitif olarak kulübün kuruluş tarihi olan “1931” yazılıdır. Yeşil ve beyaz renklerle tasarlanmıştır (Görsel 3d).

Kırklareli Spor Kulübü: Serbest formda tasarlanmış bir logodur. Tasarım yatay çubuklarla parçalanmıştır. Çubukların orta bölümünde antik bir yapı imgesi ve logonun üst kısmında bir futbol topu bulunmaktadır. Çalışmanın üst kısmında “KIRKLARELİ SPOR”, alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “1968” yazılıdır. Bu rakamın üstünde üç adet beş kollu yıldız bulunmaktadır. Sans serif majiskül bir font kullanılmıştır. Tasarım açık yeşildir (Görsel 3e).

Pazar Spor Kulübü: Eliptik bir formda tasarlanmıştır. Forma uygun kalın siyah bir çizgiyle çevrelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir çember daha vardır ve bu iki çemberin içi beyazdır. Bu iki elipsin içinde üst kısımda “PAZAR SPOR KULÜBÜ” yazısı, alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “1973” yazılmıştır. İkinci çerçevenin üstte soyut bir form altında ise deniz dalgaları bulunmaktadır. Yazılar için sans serif majiskül bir font kullanılmıştır. Logoda siyah, beyaz, açık mavi ve turuncu renkler kullanılmıştır (Görsel 3f).

Kahramanmaraş Spor Kulübü: Eliptik bir formda tasarlanmıştır. Forma uygun kırmızı bir çizgiyle çevrelenmiştir. Tasarım yatay olarak ikiye bölünmüştür. Üst bölüm beyaz, alt bölüm kırmızıdır. Üst bölümün lacivert bir aslan illüstrasyonu, futbol topu imgesi ve “K, M, S” harfleri yer almaktadır. Aslan çizgisel olarak oluşturulmuş kale burçları üzerinde durmaktadır. Alttaki yarım elipsin içinde “KAHRAMANMARAŞ SPOR KULÜBÜ” ve kulübün kuruluş tarihi olan “1969” yazılmış, sans serif majiskül bir font kullanılmıştır (Görsel 3g).

Sivas Belediye Spor: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Kalın yeşil bir çizgiyle çevrelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir çember daha vardır ve bu iki çemberin içi beyazdır. Bu iki çemberin içinde üst kısımda “SİVAS BELEDİYE SPOR” yazısı, alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “1995” yazılmıştır. Çalışmanın orta kısmında beyaz zemin üzerine yeşil tarih eser imgesi kullanılmıştır. Logoda sans serif majiskül bir font kullanılmıştır. Logo yeşil ve beyaz renktedir (Görsel 3h).

Serik Belediye Spor: Logo serbest formda tasarlanmıştır. Tasarımın merkezinde bulunan açık mavi eliptik alan içerisinde koyu mavi dalgalar, güneş, yeşil soyut bir form beyaz bulut içinde tarihi bir eser görseli bulunmaktadır. İmge fotografik etkidedir. Bu elipsin altında yeşil renkli kurdelenin içerisinde “SERİK BELEDİYE SPOR”, koyu mavi dalgaların içinde kulübün kuruluş tarihi olan “1926” yazılmıştır. Sans serif majiskül bir font tercih edilmiştir (Görsel 3ı).

Bayburt Özel İdare Spor: Kalkan biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın siyah bir çizgisel çerçevenin içinde sarı renkte ve daha ince ikinci bir çerçeve daha vardır. Logonun üst kısmı yatay olarak bölünmüştür. Bu bölümde siyah zemin içerisinde beyaz çizgisel formda kent dokusu bulunmakta, göndere çekilmiş bir Türk bayrağı dikkat çekmektedir. Alt bölümde siyah zeminde sarı dikey çubuklu bir tasarım görünmektedir.

Tasarımın merkezinde “B ve S” harfleri iç içe geçmiş şekilde düzenlenmiştir. Bu tipografik düzenlemenin üst kısmında “BAYBURT ÖZEL İDARE SPOR” yazısı bulunmaktadır. Sans serif majiskül font kullanılmıştır (Görsel 3i).

TFF 3. Lig Takımları

Görsel 4. Türkiye Futbol Federasyonu üçüncü lig takımları.

Diyarbakirspor Anonim Şirketi: Logo serbest formda tasarlanmıştır. Tasarımda, karpuz dilimi, köprü, nehir, kale surları ve minare imgeleri kullanılmıştır. Karpuz diliminin üstünde “DİYARBAKIRSPOR” yazılıdır. Logoda sans serif bir font kullanılmış, tipografide majiskül tercih edilmiştir. Yeşil, kırmızı, mavi, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır (Görsel 4a).

Fatsa Belediye Spor: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Gri kalın bir çizgiyle çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir çember daha vardır. Bu iki çemberin içinde üst kısımda “FATSA BELEDİYESİ SPOR” alt kısmında iki tane beş kollu yıldız arasında kulübün kuruluş tarihi olan “1955” yazılıdır. İçteki çemberin içinde bir top imgesi ve üzerindeki dörtgen içinde “MENEMEN” yazısı bulunmaktadır. Yazı için sans serif bir font kullanılmış, tipografik düzenlemede majiskül tercih edilmiştir. İçteki çemberin içinde yatay çubuklarla parçalanmış bir alan vardır. Bu formun önünde üzerinde Türk bayrağı dalgalanan bir deniz feneri ve alt tarafında simetrik duran iki adet fındık bulunmaktadır. Gri, lacivert, açık mavi, sarı, yeşil, beyaz ve kırmızı renkler tercih edilmiştir (Görsel 4b).

Bursa Yıldırım Spor Kulübü: Kalkan biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın mavi bir çizgiyle çevrelenmiştir. Tasarımın arka planında mavi beyaz dikey çubuklu bir zemin oluşturulmuştur. Logonun alt bölümünde Uludağ’a ait bir illüstrasyon, üst köşede ayağıyla topa vuran bir futbolcu imgesi bulunmaktadır. Dağın üst kısmında diyagonal olarak “BURSA YILDIRIM SPOR”, dağın alt kısmında kulübün kuruluş tarihi olan “2019” yazılıdır. Sans serif majiskül bir font kullanılmıştır. Çalışmada yeşil, mavi ve beyaz renk kullanılmıştır (Görsel 4c).

Mardin Fostat Spor: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. İnce turuncu bir çizgiyle çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir çember daha vardır. İçteki çember yatay iki parçaya bölünmüştür. Üstteki büyük parçanın içinde, bir kilise, bir minare detayı ve Mardin silüeti imgeleri bulunmaktadır. Arka plan açık mavidir. Alt küçük parçada dikey turuncu lacivert çubuklu bir alan bulunmaktadır. Bu alanın üzerinde “MARDİN FOSTAT SPOR” ve kulübün kuruluş tarihi olan “2015” yazılıdır. Sans serif majiskül bir font kullanılmıştır. Logoda turuncu, lacivert, açık mavi, beyaz ve siyah kullanılmıştır (Görsel 4d).

Büyükçekmece Tepecikspor: Kalkan biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın siyah bir çizgiyle çevrelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir siyah çerçeve daha vardır. Siyah çerçevelerin

içi turuncu renklendirilmiştir. İçerdeki alan yatay üç parçaya bölünmüştür. Ortadaki bölümde bir köprü ve futbol topu imgesi kullanılmıştır. Üst ve alttaki parçalar yeşil, ortadaki parça beyazdır. Üstteki parçada “BÜYÜKÇEKMECE”, alttaki parçada “TEPECİKSPOR” ve kulübün kuruluş tarihi olan “1988” yazılıdır. Tipografik düzenlemede sans serif bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir (Görsel 4e).

Kahta 02 Spor Kulübü: Logo serbest formda tasarlanmıştır. Tasarımda, kalkan biçimin üzerinde dairesel bir form kullanılmış, altında simetrik olarak zeytin dalları yerleştirilmiştir. Üstteki dairesel form güneşi betimlemektedir. Güneşin önünde bir heykel silüeti görülmektedir. Ortadaki bölümün alt kısmında diyagonal yerleştirilmiş kırmızı lacivert çubuklu bir alan oluşturulmuştur. Üst kısmında “KAHTA 02”, hemen altında “SPOR KULÜBÜ” logonun en altında kulübün kuruluş tarihi olan “2018” yazılıdır. Dans serif bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir. Sarı, yeşil, kırmızı, lacivert ve beyaz renk kullanılmıştır (Görsel 4f).

Yozgatspor 1959 Futbol Kulübü: Kalkan biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın siyah bir çizgiyle çevrelenmiştir. Logo yatay olarak üç parçaya bölünmüştür. Üstteki bölümde kırmızı zemin içerisinde beyaz ay ve yıldız, oluşturulan Türk bayrağının altında kanatlarını açmış bir şahin imgesi, alttaki kırmızı siyah çubuklu zemin üzerinde kırmızı gül imgesi kullanılmıştır. Tasarımın merkezinde iki satır halinde kullanılan yazının ilk satırında “YOZGATSPOR”, ikinci satırında “1959 FK” yazısı bulunmaktadır. Logoda sans serif bir font kullanılmış, tipografik düzenlemede majiskül tercih edilmiştir (Görsel 4g).

Şile Yıldız Spor Kulübü: Serbest formda tasarlanmış bir logodur. Arka planda bulunan altıgenin etrafında içinde siyah ince bir çizgi bulunan kalın yeşil bir çerçeve kullanılmıştır. Bu formun ortasında yeşil çerçeveli dairesel bir şekil vardır. Dairenin üstünde dört kenarı görünen kalın siyah çerçeveli bir geometrik şekil bulunmaktadır. Dairenin içinde siyah ve yeşil renkte deniz feneri imgesi bulunmaktadır. Bu görselin üstte dört kenarı görünen çokgenin içine kadar uzanan fener gri renkte yanmaktadır. Fenerin iki tarafında beş kollu iki yıldız bulunmaktadır. Logonun alt bölümünde “ŞİLE YILDIZ SK”, fenerin altında ise kuruluş tarihi olan “2018” yazılıdır. Tipografide sans serif modern bir majiskül font tercih edilmiştir (Görsel 4h).

Cizre Spor Kulübü: “Kalkan” ya da “Rozet” biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın siyah bir çizgiyle çevrelenmiştir. Logo diyagonal olarak üç parçaya bölünmüştür. Üstteki kırmızı parçanın içinde Anadolu Maden Sanatına ait bir kapı tokmağı imgesi yer almaktadır. Orta bölümde beyaz zemin üzerine siyah renkte “CİZRE SPOR”, alt bölümde ise yeşil zemin üzerine beyazla “CSK” ve bunun altında ise kuruluş tarihi olan “2010” yazılıdır. Tipografik düzenlemede sans serif bir modern bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir (Görsel 4ı).

Bergama Beledispor Kulübü: Dairesel bir formda tasarlanmıştır. Kalın kırmızı bir çizgiyle çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin içinde aynı renk ve kalınlıkta ikinci bir daire daha vardır. Ortadaki kırmızı dairenin içinde sarı renkte antik bir anıt silüeti bulunmaktadır. Bunun üzerinde dairesel formda mavi renkle “BERGAMA BELEDİSPOR KULÜBÜ” ve kulübün kuruluş tarihi olan “1970” yazılmıştır. Tipografik düzenlemede sans serif bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir. Logo tasarımında kırmızı, sarı, beyaz ve siyah renk kullanılmıştır (Görsel 4i).

68 Aksaray Belediyespor: Logo sekizgen formda tasarlanmıştır. Siyah renkteki çalışmanın dışında iç içe kalın ve ince iki çizgiyle çevrelenmiştir. Çalışmanın merkezinin karşılıklı duran iki aslan imgesi kullanılmıştır. Bu figürlerin üst kısmında “68 AKSARAY”, alt kısımda “BELEDİYESPOR” ve kulübün kuruluş tarihi olan “2009” yazılmıştır. Tipografik düzenlemede sans serif bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir. (Görsel 4j).

Alanya Kestel Spor Kulübü: “Rozet” biçimli bir forma sahiptir. Forma uygun kalın lacivert bir çizgiyle çevrelenmiştir. İç kısımda serbest kompozisyon tercih edilmiştir. Merkezde dairesel bir alan içinde futbol topu, deniz ve Alanya kalesi silüeti yer almaktadır. Bu alanın üst kısmında turuncu renkte “ALANYA”, alt bölümde dairesel formda yine turuncu renkte “KESTEL SPOR KULÜBÜ” yazmaktadır. Kale burçlarının üzerinde kulübün kuruluş tarihi olan “1992” yazılmıştır. Sans serif modern bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir (Görsel 4k).

Siirt İl Özel İdarespor: Serbest formda çalışılmıştır. Çalışmanın dış formunu oluşturan yukarı bakan kırmızı hilal ve yıldız logonun sınırlarını oluşturmaktadır. Bu imgenin ortasında, yıldıza doğru uzanan sarı renkte bir yol ev siyah renkte bir köprü silüeti bulunmaktadır. Köprünün altında düz yazılmış “SİİRT” ve yıldızın formuna

uyarlanarak “İL ÖZEL İDARESİ SPOR KULÜBÜ” YAZILMIŞTIR. Sans serif bir modern bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir. Sarı, kırmızı, lacivert, açık mavi, siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır (Görsel 4l).

Kozanspor Futbol Kulübü: Kalkan biçimli bir forma sahiptir. Form kalın siyah ve turuncu renklerde iç içe iki çizgiyle çevrelenmiştir. Bu formun içinde turuncu ve yeşil renklerde hazırlanmış çubuklu zeminin üzerinde, kale ve portakal imgeleri dikkat çeker. Logonun ortasında “KOZANSPOR F.K.” alt kısmında ise kulübün kuruluş tarihi olan “1955” yazılmıştır. Tipografide sans serif modern bir font kullanılmış, majiskül tercih edilmiştir (Görsel 4m).

Kültür Varlığı Olgusu

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun (2863), ilgili maddesine göre; *Kültür varlıkları, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır* (Madde 3).

İlgili kanun maddesinden hareketle, sanat tarihi disiplininin konusu dâhilinde değerlendirilen bütün tarihi eserler, kültür varlığı statüsündedir. Bununla birlikte kültür varlıkları, sadece somut nesnelere ibaret değildir. UNESCO’nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) 32.Genel Konferansında, (17 Ekim 2003) “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*” kabul etmiştir. “*Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*”, TBMM’nin 19.01.2006 tarihli oturumunda oy birliği ile kabul edilmiş ve 21 Ocak 2006 tarihli (26056 Sayılı) Resmî Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir¹.

İlgili sözleşmenin 2. Maddesine göre somut olmayan kültürel miras şunlardır: **a)** Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar, **b)** Gösteri sanatları, **c)** Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, **d)** Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar, **e)** El sanatları geleneği.

Bu makalede ele alınan yönüyle, gerek 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*, gerekse TBMM’nin de kabul ettiği UNESCO *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi* bir bütün olarak değerlendirildiğinde; maddi kültür varlıklarının yanında, somut olmayan inançlar, inanışlar ve bunlarla ilişkili mitolojik unsurlarda korunması gerekli kültür varlığı olarak kabul edilmektedir.

Kulüplerin Amblem-Logolarında Yer Alan Kültür Varlıkları

Makale dâhilinde ele alınan Türkiye profesyonel futbol liglerinde (1. 2. ve 3. lig) yer alan kulüplerden otuz bir tanesinin amblem-logolarında kültür varlıklarının yer aldığı görülmüştür. Bu kültür varlıkları üç başlık altında ele alınarak; somut olma ve olmama durumuna, dönemlerine ve yapı türlerine göre kategorilendirilmiştir.

Somut Olmayan Kültür Varlıkları

Ele alınan otuz bir adet amblem-logo içinde somut olmayan kültür varlığına sahip beş adet spor kulübü olduğu görülmüştür: Çorum Futbol Kulübü, Konyaspor, Büyükşehir Belediye Erzurumspor, 68 Aksaray ve Kayserispor’dur. Somut olmayan kültür varlıklarının kullanıldığı takımlar, kendi içerisinde üç gruba ayrılmıştır (Görsel 5).

¹ Sözleşmenin tamamı için bkz. <https://teftis.ktb.gov.tr>.

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜR VARLIKLARI						
Çift Başlı Kartal			Stilize Edilmiş Aslan	Stilize Edilmiş Ejder	Mitolojik Unsurlar	
						

Görsel 5. Kulüp logolarında yer alan somut olmayan kültür varlıkları.

Bu kulüplerden üç tanesinde çift başlı kartal imgesi bulunmaktadır². Diğer üç takımdan 68 Aksaray'da stilize edilmiş bir çifte aslan³, Kayserispor ve Bursa Yıldırımspor'da dağ, Cizrespor'da ise stilize edilmiş çifte ejder⁴ imgeleri kullanılmıştır. Yedi kulüpten beş tanesinde Anadolu Selçukluları ile ilişkili imgelerin yer aldığı görülmektedir. Bunda, bu kulüplerin, Ortaçağ'daki İpek Yolu güzergâhındaki Anadolu Selçuklu kentleri olması birinci dereceden etkindir (Görsel 5), (Şekil 1). Ayrıca dağın bir imge olarak yer aldığı iki spor kulübü de Anadolu'da bu kentler söylendiği zaman ilk akla gelen sembolleri dağ olan iki kenttir. Bununla beraber Erciyes Dağı, bir kutsal olgusu paralelinde, tarihi süreç içerisinde pek çok benzer tasvire konu olmuştur⁵.

Şekil 1. İpek Yolu güzergâhı (Çekül Vakfı).

Somut Kültür Varlıkları

Somut kültür varlıkları dönemlerine göre incelendiğinde, Anadolu'nun Antik dönemi ile Selçuklu, Osmanlı, Bizans ve Cumhuriyet dönemlerine ilişkin kültür varlıklarının spor kulüplerinin amblem-logolarında kullanıldığı görülmektedir (Görsel 6). Bu dağılımda da spor kulüplerinin bulunduğu kentlerin tarihi geçmişi, birinci derecenen oynamıştır. Antik döneme ait imgelerin yer aldığı kulüpler Serik, Bodrum, Kahta ve Bergama Belediye;

² Çift Başlı Kartal için bkz. Göksu, E. (2016). "Çift Başlı Kartal ve Selçuklular", *USAD*, 5, s. 117-141.

³ Anadolu Selçuklu Sanatında aslan için bkz. Öney, G. (1969). "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü", *Ankara Üniversitesi Anadolu Dergisi*, 13, s. 1-41.

⁴ Tunçer, O. C. (1981). "Cizre Ulu Camii ve Medresesi", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 3, Ankara, s. 95-136.

⁵ Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Güler, O. (1995). *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, İstanbul: Arkeoloji-Sanat Yayınları. Benzer bir durum Uludağ içinde geçerli olup, Uludağ tarihi süreçte Olimpos olarak da adlandırılmıştır. Bkz. Can, Ş. (2011). *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul: Ötügen Yayınları, s.37.

Selçuklu dönemlerine ait imgelerin yer aldığı kulüpler Antalya, Alanya, Malatya, Van, Sivas, Siirt, Bayburt; Osmanlı dönemine ait imgelerin yer aldığı kulüpler Büyükçekmece Tepecikspor, Şile Yıldız ve Van; Bizans dönemine ait kültür varlıklarının yer aldığı kulüpler Kozan, Pazar, B.B. Bodrum; Cumhuriyet dönemine ilişkin kültür varlıklarının yer aldığı kulüpler ise Samsun, Kırklareli Spor ve Fatsa Belediye'dir. Bu kulüplerden iki tanesi, birden fazla döneme ait kültür varlığı imgesini logolarında barındırmakta olup, bunlar B.B. Bodrumspor ve Van Spor FK'dir.

SOMUT KÜLTÜR VALIKLARI				
Dönemlerine Göre				
Antik Dönem	Selçuklu	Osmanlı	Bizans	Cumhuriyet
 <p>Kültür Varlığı: Nemrut Tümüls'ü⁶</p>	 <p>Kültür Varlığı: Antalya Ulu Camii ve Yivliminare⁷</p>	 <p>Kültür Varlığı: Şile Deniz Feneri⁸</p>	 <p>Kültür Varlığı: Kozan Kalesi⁹</p>	 <p>Kültür Varlığı: Samsun Atatürk Heykeli¹⁰</p>
 <p>Kültür Varlığı: Aspendos Tiyatrosu¹¹</p>	 <p>Kültür Varlığı: Malatya (Battalgazi) Kalesi¹²</p>	 <p>Kültür Varlığı: Van Kent Silueti¹³</p>	 <p>Kültür Varlığı: Rize Pazar Kız Kulesi/Kalesi¹⁴</p>	 <p>Kültür Varlığı: Fatsa Adası Feneri¹⁵</p>
 <p>Kültür Varlığı: Bodrum Kalesi ve</p>	 <p>Kültür Varlığı: Van Kent Silueti</p>	 <p>Kültür Varlığı: Büyük Çekmece</p>	 <p>Kültür Varlığı:</p>	 <p>Kültür Varlığı: Afyon Büyük Utku Anıtı¹⁸</p>

⁶ Bkz. Yaşar, M. (2018). "Nemrut Dağı Kutsal Alanı: I. Antiochus'un Dehası", *İnönü Ü. Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(19), s. 19-27.

⁷ Bkz. Yılmaz, L. (2002). *Antalya 16. Yüzyılın Sonuna Kadar*, Ankara: TTK Yayınları.

⁸ Bkz. Anonim (2010). *Uluslararası Deniz Fenerleri Sempozyumu Şile Feneri'nin 150. Yılı Kutlamaları*, (12-13 Haziran 2010), (Der. Hacer Arısal), İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları.

⁹ Bkz. Buyruk, H. (2011). *Sis'i (Kozan) Akdeniz'den Kapadokya'ya Bağlayan Kervan Yolu Kaleleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹⁰ Bkz. Coşkun, Ş. (1991). *Cumhuriyet Sonrası Heykel Sanatının Düşünsel Gelişimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: MSGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Osma, K. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946)*, İstanbul: Atatürk Dönemi Araştırma Merkezi.

¹¹ Bkz. Temel, S. (2016). "Tiyatro Mimarısının Tiyatro Anlayışıyla Birlikte Gelişimi", *Akademik Bakış*, 55, s. 532-559.

¹² Bkz. Eskici, B. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri I Battalgazi*, İstanbul: Malatya Valiliği Yayınları.

¹³ Bkz. Anonim (1996). *Van Gölü Çevresi Kültür Varlıkları Sempozyumu Bildirileri*, Van: Yüzüncü Yıl Üni. Yayınları;

¹⁴ Bkz. Anonim (2014). *Rize Kültür Varlıkları Envanteri*, (Yay. Haz. Zafer Sençoruh), Rize: Rize Valiliği.

¹⁵ Bkz. Anonim (2010). *Uluslararası Deniz Fenerleri Sempozyumu Şile Feneri'nin 150. Yılı Kutlamaları*, (12-13 Haziran 2010), (Der. Hacer Arısal), İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları.

¹⁸ Bkz. Coşkun, Ş. (1991). *Cumhuriyet Sonrası Heykel Sanatının Düşünsel Gelişimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: MSGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Osma, K. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946)*, İstanbul: Atatürk Dönemi Araştırma Merkezi.

<i>Amfora</i> ¹⁶		<i>Köprüsü</i> ¹⁷	<i>Bodrum Kalesi ve Amfora</i>	
 Kültür Varlığı: <i>Nike Heykeli</i> ¹⁹	 Kültür Varlığı: <i>Sivas Çifte Minareli Medrese</i> ²⁰		 Kültür Varlığı: <i>Bayburt Kalesi</i>	 Kültür Varlığı: <i>Menemen Kubilay Anıtı</i> ²¹
	 Kültür Varlığı: <i>Siirt Nasreddin Köprüsü</i>			 Kültür Varlığı: <i>Kırk Şehitler Anıtı</i>
	 Kültür Varlığı: <i>Bayburt Kalesi</i> ²²			
	 Kültür Varlığı: <i>Alanya Kalesi ve Tersane</i> ²³			

Görsel 6. Logolarda yer alan somut olan kültür varlıklarının dönemlerine göre sınıflandırılması.

Somut kültür varlıkları türlerine göre incelendiğinde ise; kale, köprü, cami, medrese, deniz feneri, tiyatro yapıları ile heykelin oluşturduğu yedi ayrı gruptan söz etmek mümkündür. Bunlara ilave olarak ise kent silüetlerinin de iki kulüp örneğinde amblem-logolarda yer bulduğu görülmektedir (Görsel 7).

¹⁶Bkz. Akşit, İ. (1996). *Halikarnassos ve Bodrum Kalesi*, İzmir: Doğruluk Matbaacılık.

¹⁷ Eyice, S. (1992). "Büyük Çekmece Köprüsü", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 6, s.520-521.

¹⁹ Bkz. Anonim (2006). *Bergama Müzesi*, (Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Belleten Dizisi:15), (Ed. Adnan Sarıoğlu), İzmir: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları.

²⁰ Bkz. Ertuğrul, Ö. (1993). "Çifte Minareli Medrese", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8, s. 312-313.

²¹ Bkz. Coşkun, E. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Heykel Etkinlikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

²² Bkz. Ünsal, V. (2014). "Bayburt Kaleleri", *Ahi Evran Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:1, S:1, s. 88-102.

²³ Bozkurt, N. (2011). "Tersane", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 40, s. 511-513; Ocak, M. T. (2016). *Anadolu Selçuklu Savunma Yapıları Bağlamında Alanya Kızıl Kule*, Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

SOMUT KÜLTÜR VALIKLARI						
Türlerine Göre						
Kale	Cami-Medrese	Heykel	Köprü	Deniz Feneri	Tiyatro	Kent Silueti
						
						
						
						
						
						
						

Görsel 7. Kulüp logolarında yer alan somut olan kültür varlıklarının türlerine göre sınıflandırılması.

Yapılan incelemelerde kulüplerde en çok tercih edilen yapı türünün kale olduğu görülmüştür. Bayburt Özel İdare Spor, Malatyaspor, B.B. Bodrumspor, Kahramanmaraşspor, Mardin Fosfat Spor, Diyarbakırspor ve Alanya Kestel Spor amblem-logolarında kale imgesinin kullanıldığı kulüplerdir. Bu kulüplerden Diyarbakırspor ile Mardin Fosfat Spor kulüplerinde kalelere minare öğelerinin (cami imgelerinin) eşlik ettiği görülmektedir. Büyükçekmece ve Siirt İl Özel İdare Spor'da köprü, Fatsa Belediyesi ve Şile Yıldız Spor'da deniz feneri, Serik Belediye Spor'da ise tiyatro yapısı, kulüplerin amblem-logolarında yer almaktadır. Somut kültür varlıklarının kullanıldığı kulüplerden sadece Van Spor FK'da, kent silüetinin yer aldığı görülmektedir. Bu yapı türleri dışında, bir plastik sanat dalı olarak heykel imgesinin yer aldığı ise üç adet kulüp bulunmaktadır. Bunlar Bergama Belediyespor, Kahta 02 Spor Kulübü, Afjet Afyonspor'dur.

DEĞERLENDİRME

Makalede yer alan spor kulüplerinin amblem-logoları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kültür varlıklarının seçiminde, kulüplerin bulunduğu kentlerinde tarihsel geçmişinin birinci dereceden rol oynadığı görülmüştür. Kentin simge yapılarının ya da eserlerinin bu bağlamda spor kulüplerine ilham olduğunu ve kulüp kent arasındaki organik bağın kültür varlığı olgusu üzerinden tesis edildiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda tanınırlık ve aşinalık ile de kültür varlığı olgusunun iç içe olduğunu ve özellikle futbol odaklı spor kulüplerinin amblem-logo tasarımlarında bu ilişkiden doğrudan ya da dolaylı olarak istifade ettiğini söylemek mümkündür.

Özellikle tarihsel-kültürel bakımdan Selçuklu coğrafyası olan kentlerdeki spor kulüplerinde Selçuklulara, Osmanlılara ait kültür varlığının önem arz ettiği kentlerde ise Osmanlılara ait imgelerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca batı Anadolu topraklarında, Antik döneme ait zengin bir tarihsel arka plan bulunduğu için bu bölgede yer alan kentlerin spor kulüplerinde de Antik Yunan ve Roma dönemlerine ait taşınır ve taşınmaz kültür mirasının spor kulüplerinde tercih edildiği görülmektedir. Dolayısıyla katalog kısmında ele alınan örneklerden hareketle yapılan bu değerlendirme de giriş kısmında sorulan iki soruya da bu minvalde cevap verilmiş olmaktadır.

SONUÇ

Her spor kulübü, bulunduğu şehrin kent kimliğinin bir yansıması ve bir bakıma da kimliğidir. Tıpkı kültür varlıkları gibi. Bu bağlamda da spor kulüpleri ile kültür varlıkları arasında bir bağlantının olması ya da aranması kaçınılmazdır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, Anadolu'nun farklı bölgelerindeki kültürel ve tarihsel arka planın, spor kulüplerinin organizasyon yapılarına, amblem-logoların oluşumu sadedinde etki ettiğini ve kültür varlığı olgusu ile amblem-logo oluşumu arasında bir bağlantının olduğunu kanıtlamaktır.

Kültür varlıkları özellikle resim sanatını konu itibarıyla yoğun olarak etkilemiştir²⁴. Bununla beraber bu etkileşim ve ilişki üzerine çok sayıda araştırma ve çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışma ile ayrıca, kültür varlığı olgusunun sadece resim değil, grafik tasarımı ile de yoğun bir ilişkisinin olduğu/olabileceği gösterilmiştir²⁵.

21. yüzyıl yükseköğretim programları, sürekli bir şekilde multidisipliner çalışmaları teşvik etmektedir. Bu minvalde, sanat alanında da bu gibi disiplinler arası araştırma ve çalışmalar, özellikle son yıllarda ciddi bir ivme kazanmıştır²⁶. *Futbol Kulüplerinin Amblem-Logolarında Yer Alan Somut ve Somut Olmayan Kültür Varlıkları*, adlı bu çalışmayla, sanat merkezli disiplinlerarası çalışmalara bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Yazar Katkıları

Muzaffer YILMAZ: Konunun belirlenmesi, literatür taraması, makalenin yazımı ve analizi. **Mustafa KINIK:** Konunun belirlenmesi, literatür çalışması, makalenin yazımı ve veri analizi.

Finansal destek beyanı: Yazarlar bu çalışma için finansal destek beyan etmemiştir.

Çıkar çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

²⁴ Bu konuda bir çalışma örneği için bkz. Küçüköner, M. (2018). "Anı'deki Selçuklu Yapılarının Gravür Resimleri", *Konya Sanat Dergisi*, S:1, 66-79.

²⁵ İlişki özelinde ayrıntılı bir çalışma yapılmasa da kültür varlıkları süreli yayınlarda bir tasarım dâhilinde dergilerde yer aldığı bilinmektedir. Bu konudaki örnekler için bkz. Bahattin, Y., ve Gündüz, K., (2021). "19. Yüzyıl Osmanlı Dergilerinde Sayfa Tasarımları", *İSTEM*, S: 38, s.247-272.

²⁶ Bu konuda Hüseyin Zahit SELVİ ve Gaye BEKİROĞLU KESKİN'İN yayını dikkat çekici bir örnektir. Selvi, Z., H, ve Keskin, B., G., (2017). "Matrakçı Nasuh'un Galata ve İstanbul Minyatürlerinin Harita Tekniği Açısından İncelenmesi", *İSTEM*, S: 29, 25-39.

KAYNAKÇA

- Akpınar, E. (1992). *Türk Futbol Tarihi, (Cilt 1)*. İstanbul: Türkiye Futbol Federasyonu Yay.
- Akşit, İ. (1996). *Halikarnassos ve Bodrum Kalesi*, İzmir: Doğruluk Matbaacılık.
- Ambrose, G., Harris, P. (2010). *Görsel Grafik Tasarım Sözlüğü*. İstanbul: Literatür Yayınları
- Anonim (1996). *Van Gölü Çevresi Kültür Varlıkları Sempozyumu Bildirileri, (22-25 Mayıs 1995)*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Anonim, *TDK Büyük Sözlük, C:1,2*, Ankara: TDK Yayınları.
- Anonim (2006). *Bergama Müzesi, (Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Belleten Dizisi:15)*, (Ed. Adnan Sarıoğlu), İzmir: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları.
- Anonim (2010). *Uluslararası Deniz Fenerleri Sempozyumu Şile Feneri'nin 150. Yılı Kutlamaları, (12-13 Haziran 2010)*, (Der. Hacer Arısal), İstanbul: Işık Üniversitesi Yayınları.
- Anonim (2014). *Rize Kültür Varlıkları Envanteri, (Yay. Haz. Zafer Sençoruh)*, Rize Valiliği.
- Bahattin, Y., ve Gündüz, K., (2021). "19. Yüzyıl Osmanlı Dergilerinde Sayfa Tasarımları", *İSTEM*, S: 38, s.247-272.
- Bozkurt, N. (2011). "Tersane", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 40, s. 511-513;
- Buyruk, H. (2011). *Sis'i (Kozan) Akdeniz'den Kapadokya'ya Bağlayan Kervan Yolu Kaleleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Can, Ş. (2011). *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Coşkun, Ş. (1991). *Cumhuriyet Sonrası Heykel Sanatının Düşünsel Gelişimi*, MSGÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Coşkun, E. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Heykel Etkinlikleri*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Çam, A. T. (2006). *Türk Grafik Tasarımcıları, LOGO, "Grafik Tasarımcının Not Defterinden"*. İstanbul: Alternatif Yayıncılık.
- Çamdereli, M., ve Gürer, M. (2008). "Futbolda Görsel Kimlik Ögesi Olarak Kulüp Armaları", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (26), s. 135-168
- Ertuğrul, Ö. (1993). "Çifte Minareli Medrese", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 8, s. 312-313.
- Eskici, B. (2013). *Malatya Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri I Battalgazi*, İstanbul: Malatya Valiliği Yayınları.
- Eyice, S. (1992). "Büyük Çekmece Köprüsü", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 6, s.520-521.
- Göksu, E. (2016). "Çift Başlı Kartal ve Selçuklular", *USAD*, 5, s. 117-141.
- Güler, O. (1995). *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, İstanbul: Arkeoloji-Sanat Yayınları.
- Holt, D. B. (2006). *İkon Markalar*. İstanbul: Media Cat Yayınları.
- Küçüköner, M. (2018). "Ani'deki Selçuklu Yapılarının Gravür Resimleri", *Konya Sanat Dergisi*, S:1, 66-79.
- Mülayim, S. (1991). "Arma" *TDV İslam Ansiklopedisi*, 3, Ankara: TDV Yayınları, s. 382-383.
- Ocak, M. T. (2016). *Anadolu Selçuklu Savunma Yapıları Bağlamında Alanya Kızıl Kule*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Osma, K. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Anıt Heykelleri (1923-1946)*, İstanbul: Atatürk Dönemi Araştırma Merkezi.
- Öney, G. (1969). "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü", *Ankara Üniversitesi Anadolu Dergisi*, 13, s. 1-

- Selvi, Z., H. ve Keskin, B., G., (2017). "Matrakçı Nasuh'un Galata ve İstanbul Minyatürlerinin Harita Tekniği Açısından İncelenmesi", *İSTEM*, S:29, 25-39.
- Temel, S. (2016). "Tiyatro Mimarisinin Tiyatro Anlayışıyla Birlikte Gelişimi", *Akademik Bakış Dergisi*, 55, s. 532-559.
- Tepecik, A. (2002). *Grafik Sanatlar, Tarih, Tasarım, Teknoloji*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tunçer, O. C. (1981). "Cizre Ulu Camii ve Medresesi", *Yıllık Araş. Dergisi*, 3, Ankara, s. 95-136.
- Ünsal, V. (2014). "Bayburt Kaleleri", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:1, S:1, s. 88-102.
- Yaşar, M. (2018). "Nemrut Dağı Kutsal Alanı: I. Antiochus'un Dehası", *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(19), s. 19-27.
- Yılmaz, L. (2002). *Antalya 16. Yüzyılın Sonuna Kadar*, Ankara: TTK Yayınları.
- http 1. Michailidisa, I., Vambakidou, I., Kyridisa, A., ve Christodoulou, A. (2014). "The Logotypes of Football Clubs as Expressions of Collective Identities: A Socio-Semiotic Approach", *Article in Soccer and Society*, p. 1-16. (Erişim:<https://www.researchgate.net/publication/264557078>) (Erişim Tarihi: 28.Ocak.2022)
- http 2. Şekil 1. <https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/ipek-yolu-kultur-yolu-haritasi-yayimlandi> (Erişim Tarihi: 25.Ocak.2022)
- http 3. Tablo 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7. <https://www.tff.org/> (Erişim Tarihi: 30.Ocak.2022).

EXTENDED ABSTRACT

This study is a descriptive research centered on fine arts and art history in the field of social sciences. Accordingly, it has a basic understanding based on cataloging and grouping and evaluation. The study has two basic questions that it seeks to answer: Is there a connection between the emblems and logos of sports clubs, which are handled within a certain limitation, and cultural assets? If there is, is there a relationship between this connection and geography in the specific city? In addition, a hermeneutic evaluation in the relationship between emblem-logo and cultural property is not included in the article. For example; a stylized motif in a sports emblem-logo is not concerned with the reason for stylization, but with its use/preference in that emblem-logo.

In this article, in which the tangible and intangible cultural assets in the emblems and logos of the teams in the Turkish Football Federation (TFF) men's Super, 1st, 2nd and 3rd leagues in the 2020-2021 football season are discussed, a total of thirty-one clubs are examined. The reason for choosing sports clubs in this study is that they are one of the most important institutional organizations of their cities and are thought to have the relationship claimed in the article. The emblems-logos of the sports clubs included in the article were analyzed in the center of both graphic and art history disciplines. In general terms, the article consists of eight chapters. After the introduction, the phenomenon of football is briefly mentioned, then the concepts of brand and visual identity, symbol, coat of arms, emblem and logo are elaborated in detail. Following this detailed explanation, the emblems and logos of sports clubs are analyzed first graphically and then in terms of the cultural assets they include. After this catalog section, in the evaluation and conclusion section, the original value of the study is emphasized. Nations have social and cultural accumulations, geographical features, traditions, customs and rituals brought from their past lives, and a sports culture that partly embodies them.

Although the perception of sports develops differently in each culture, football is a sport that has gained the appreciation of most societies. Football culture has become a culture that is popular enough to drag large masses after it in our country as in many countries. In the article titled Tangible and Intangible Cultural Assets in the Emblems-Logos of Football Clubs; As of the 2020-2021 season, the tangible and intangible cultural assets in the emblems and logos of the teams in the men's Super, 1st, 2nd and 3rd leagues of the Turkish Football Federation (TFF) are discussed. Accordingly, all of the teams competing in the relevant leagues were examined and the emblem-logos of a total of thirty-one sports clubs were included in the article. Both graphic design and art history disciplines were utilized in the determinations and evaluations made on the emblems-logos of sports clubs. After the emblem-logos are defined in terms of design, information is given about the cultural assets and mythological elements in the emblem-logos, and in the evaluation part, all studies are handled from a holistic perspective and subjected to a comparison within themselves. A descriptive methodology was preferred in this study, which is the product of approximately one year of research. One of the most important outputs of this study is to show that the phenomena of culture and history are determinant in the shaping of the emblems-logos of sports clubs and to emphasize that they have a sociological background. Another important output of the study is the demonstration that cultural assets are preferred by sports clubs in terms of recognition centered on a commercial concern. Considering that sports clubs also have the mission of commercial organizations, it is seen that cultural assets not only serve as symbols of cities, but also serve the brand value of sports clubs. Considering that the study is an interdisciplinary research focused on graphic art and art history, it should also be noted that the main objective of the article is to serve as a resource for those who will work on a similar subject.

When the emblems-logos of the sports clubs in the article are evaluated as a whole, it is seen that the historical past of the cities where the clubs are located plays a primary role in the selection of cultural assets. It is noteworthy that the city's landmarks or artifacts inspire sports clubs in this context and the organic bond between the club and the city is established through the phenomenon of cultural assets. In this context, it is possible to say that recognition and familiarity are intertwined with the phenomenon of cultural heritage and especially football-oriented sports clubs directly or indirectly benefit from this relationship in their emblem-logo designs. Especially in cities that are historically-culturally Seljuk geographies, it is seen that Seljuk images are used in sports clubs, while Ottoman images are used in cities where the cultural heritage of the Ottomans is important. In addition, since there is a rich historical background belonging to the ancient period in western Anatolia, it is seen that the movable and immovable cultural heritage of the Ancient Greek and Roman periods is preferred in the sports clubs of the cities in this region. Therefore, this evaluation, which is based on the examples discussed in the catalog section, answers the two questions asked in the introduction in this manner.